

'Religie zonder geloof is als bier zonder alcohol'

HOME

Wilfred van de Pol – 25 mei 2011

Steeds meer mensen doen aan religie zonder ergens in te geloven. Maar kan dat eigenlijk wel: flirten met een God die niet bestaat? Wessel Stoker, hoogleraar Esthetica aan de Vrije Universiteit, vindt dat deze beleving niet 'religieus' genoemd kan worden. "Om je écht door God te laten aanspreken, moet je op zijn minst zijn bestaan voor waar houden."

Flirten met een God die niet objectief bestaat: op dat onderwerp is oud-Trouwjournalist en godsdienstwetenschapper Koert van der Velde onlangs gepromoveerd aan de Vrije Universiteit van Amsterdam. 'A-gelovige religiositeit' wint terrein, zo stelt hij in zijn proefschrift vast.

Het is een trend die de promovendus enthousiast verwelkomt. Hij ziet er een antwoord in op - naar zijn idee - hét dilemma van de moderne mens: niet meer kunnen geloven, maar eigenlijk wel religieus willen zijn. Want het verlangen blijft.

Godsdienstwijsgeer Wessel Stoker (1946), hoogleraar Esthetica aan de Vrije Universiteit, heeft zich uitvoerig beziggehouden met hedendaagse vormen van zingeving. Hij schreef in 2004 het boek 'Is geloven redelijk?' en eerder, in 1993, 'Is vragen naar zin vragen naar God?'

Met God flirten zonder in hem te geloven, kan dat volgens u?

"Misschien, maar ik zou de belevingen die je daarmee opdoet niet 'religieus' noemen. Dat Van der Velde dat wel doet, leidt tot begripsverwarring. Verzin een nieuwe term."

Heeft u een voorstel?

"Ik noem het pseudo-religiositeit."

Echt lekker bekt dat niet.

"Maar het zegt wel precies waar het om gaat. Van der Velde's beleving heeft wat gemeen met een religieuze, maar mist het belangrijkste bestandsdeel. Het eigenlijke van religie blijft achterwege. Want religie wordt doorgaans omschreven als: betrokkenheid op iets transcendent dat je als heilig

beschouwt, zoals god of goden.

"Zonder die tweede pool gaat het niet. Dan raak je gevangen in een verheven vorm van navelstaren. Religie zonder geloof - in de zin van: betrokken op iets of iemand buiten jezelf - is als bier zonder alcohol. Dat lijkt nog steeds op bier, het is bierachtig spul, maar bier kun je dat toch niet noemen."

Toch vindt Van der Velde transcendentie en intentionaliteit - het gevoel 'aangesproken te worden' - wel wezenlijk voor een religieuze ervaring.

"Ja, maar dat blijft bij hem toch bij het subjectieve steken. Er is geen eigenstandige, tweede pool. Om je écht door God te laten aanspreken, moet je op zijn minst zijn bestaan voor waar houden. En transcendentie moet dan meer inhouden dan alleen: geconfronteerd worden met de begrenzingen van je bestaan, zoals Van der Velde zegt. Transcendentie moet ook op iets of iemand slaan. Zodat je weet: dit komt van de andere kant, dit heeft mij echt iets te zeggen."

Is het belangrijk daar vanuit te gaan? Als iets werkt, werkt het. Hoe je dan verder ook denkt over wat er precies achter schuilt.

"Ja, maar wérkt het ook?"

Van der Velde vindt van wel. En hij praat uit ervaring, zegt hij.

"Ik denk toch dat hij het dan over iets anders heeft dan mensen die wel geloven. Ik maak een onderscheid tussen 'beleving' en 'ervaring'. Ervaring is veel breder dan beleving. Het is zo iets als de ontdekkende omgang met je wereld, door ondervinding leren. Ervaring is niet los te zien van duiding, er komt ook altijd een bepaalde overtuiging in mee. Die kan religieus zijn of niet, dat

maakt niet uit. Er bestaat ook seculiere zingeving.

"Beleving is iets van het korte moment, waarbij het nog maar de vraag is of het beklijft. Beleving is slechts één element uit het geheel van de ervaring, namelijk de subjectieve, esthetische kant ervan. Het is dit element dat Van der Velde eruit pakt en verzelfstandigt."

Is dat erg? Als je er plezier aan beleeft, prima toch?

"Ik vind het een verschraling. En het levert zo weinig op. Flirten met God draait om momentane belevingen. Fijn. Maar zonder een groter verband kunnen die nooit geïntegreerd worden in het alledaagse leven. En daarin moet het toch gebeuren.

"Ik ben bezig met een boek over schilderkunst. Frappant genoeg zie je in de kunstkritiek eigenlijk precies dezelfde discussie terugkomen. Sommigen richten zich alleen op de esthetiek, op de subjectieve beleving. De smaak, zo je wilt.

"Maar anderen - onder wie ik - vinden die benadering te beperkt. Kunst is meer dan alleen een kwestie van 'vind ik dit leuk of mooi', meer dan alleen een momentane genotsbeleving. Een kunstwerk biedt ook een bepaalde kijk op de wereld. Moreel of religieus inzicht, visie. Kunst geeft te denken."

En een religieuze ervaring ook.

"Precies. Religieuze ervaring is een totaalpakket. Bier mét alcohol."